

Sabit SYLA

QËNDRIMI I PARTISË KOMUNISTE TË SHQIPËRISË NDAJ RIPUSHTIMIT TË KOSOVËS

Në përfundim të Luftës së Dytë Botërore, faktori jugosllav goftë ai nacionalist apo komunist e shihte të ardhmen e Kosovës brenda shtetit jugosllav. Platformat ndryshonin në metodë dhe në praktikën e realizimit, ajo e Mihajloviçit kuptohet ishte më ekstreme. Për këto qëllime të përafërta si çetnikët po ashtu edhe partizanët (1944), harmonizuan planet dhe projektet e tyre, kur me forca të përbashkëta iu vërsulen Kosovës me synim e qëllim të vetëm, pastrimin e Kosovës gjoja nga elementi josllav, e duke pastruar atë etnikë shqiptar përmes hakmarrjes kolektive të tipit racial. Shtabi Kryesor i Serbisë, më 2 dhjetor 1944 kishte dhënë urdhër për spastrimin e vendit nga “bandat shqiptare” dhe nga “njësitet e armatosura prej tradhtarëve shqiptarë”. Si pasojë e masave të ndërmarra, Kosova do të shndërrohej në një poligon të vërtetë të masakrave, ekzekutimeve, dhunimeve, e burgosjeve individuale dhe kolektive.

Situata e tillë e krijuar në Kosovë shkaktoi një indinjatë të thellë të popullsisë, ashtu edhe të krerët e prijësit e Drenicës si: Shaban Palluzha, Mehmet Gradica etj.. Për t’i bërë ballë situatës së rëndë të krijuar në vend, në fund të dhjetorit 1944 u formua Brigada

e Drenicës me komandant Shaban Palluzhën, sa që për 15 ditë arriti të ketë afër 3 000 luftëtarë, duke shkaktuar kështu një reagim të rreptë të qarqet politiko-ushtarake të Jugosllavisë. Në janar dhe shkurt të vitit 1945 kundër Drenicës, forcat jugosllave përdorën artileri të rëndë e korpuse të tëra ushtarake, si: Brigada e Parë e Kosovës dhe Metohisë, me Zufer Musiqin në krye; Brigada e Bokelit, e njohur me emrin famëkeq “Bokelska”; Brigada e 6-të malazeze; Brigada e KNOJ-it; Brigada IV dhe Brigada V e Kosovës; brigadat serbe e maqedone, etj. E tërë kjo forcë ushtarake nga e cila ishin të rrethuar shqiptarët, përbëhej nga afro 36 000 ushtarë serbë, malazezë, maqedonë, bullgarë e fatkeqësisht edhe shqiptarë. Ndërkohë, më 8 shkurt 1945, vetëm një ditë pas vendimit të marrë në Konferencën e Jaltës për njohjen e kufijve të Jugosllavisë së paraluftës, Tito do të shpallte dhe urdhëronte vendosjen e Administrimit Ushtarak në Kosovë.

Në vitin 1945, në Kosovë u intensifikua dhuna e terrori, duke përjetuar populli një dimër dhe pranverë të përgjakshme. Në atë vit mijëra veta u pushkatuan, u burgosen dhe u dërguan në kampe, si dhe familje të tjera u izoluan e shumë shqiptarë u shpërngulen për Turqi, siç ndodhi edhe me mijëra shqiptarë që vriten jashtë kufijve të Kosovës.

Partia Komuniste e Shqipërisë jo vetëm që heshti përballë dhunës e terrorit të ushtruar ndaj shqiptarëve në Kosovë, por në disa raste ajo lejoi që dhuna jugosllave të shtrihej edhe në territorin e shtetit shqiptar. Madje, në këto krime kanë marrë pjesë edhe disa agjentë të qeverisë shqiptare, të cilët në fillim të vitit 1945 lejuan oficerët e OZN-së, jugosllave, që të pushkatonin ilegalisht dhe pa gjyq në territorin e shtetit shqiptar më tepër se 1 000 shqiptarë nga Kosova¹. Ky krim e terror i ushtruar në Shqipëri nga OZN-ja jugosllave, në periudhën e pasluftës dëshmohet nga disa deklarata, të

¹ Arkivi i Ministrisë së Punëve të Jashtme të Shqipërisë (më tej: AMPJ), viti 1949, dos. 191 (B/ V-2), f. 43. Të dhëna rreth terrorit serb ndaj shqiptarëve në Kosovë e Shqipëri.

bëra nga ish-nëpunës të lartë të shtetit shqiptar² e në disa relacione të Ministrisë së Punëve të Brendshme, të vitit 1950 përgatitur nga Drejtoria e Sigurimit të Shtetit³. PKSH nuk bëri asnjë veprim për të ndaluar terrorin në shtetin shqiptar e lëre më për të protestuar dhe vënë në dijeni organizmat ndërkombëtarë dhe opinionin botëror për krimet makabre dhe politikën e egër antishqiptare të udhëheqjes jugosllave. Duket se logjika ideologjike dhe ajo e ruajtjes së pushtetit ishin faktorët përcaktues të asaj politike.

Në Kosovë siç dihet, kanë qenë edhe disa divizione partizane të Ushtrisë Nacionalçlirimtare të Shqipërisë, të cilat për fat të keq, në emër të luftimit të reaksionit, bashkëpunuan e bashkëvepruan me disa njësi të armatosura të UNÇJ-së. Në tetor të vitit 1946, Koçi Xoxe përmes një telegrami kërkonte nga Seksioni i Sigurimit të Shtetit (Kukës), që të dërgonte një relacion për Kosovën⁴. Në raportin i cili iu dërgua ndër të tjera thuhej se: “Me rastin e hyrjes së Ushtrisë Shqiptare dhe Jugosllave, të gjithë ballistët luftuan kundër nesh, duke vazhduar më tej: “Me çlirimin e Kosovës, reaksioni filloi lëvizjen në Drenicë ku afro 12 000 veta u çuan kundër UNÇJ, kryetar i së cilës ishte Shain Sllausha (Shaban Palluzha-S. S), Bislim Bajgora...” etj.. Është për t’u theksuar se në atë raport Azem Bejta paraqitej si spiunë, ndërsa Shaban Palluzha si kryetar i ushtrisë rebele...”⁵. Kjo nënkuptonte me të vërtetë edhe braktisjen e çështjes së Kosovës nga PKSH-ja, që ajo të zgjidhej në kuadër të atyre

² Shih deklaratën e Nesti Kerenxhi - zëvendësministër i Ministrisë së Brendshme, më 28 mars të vitit 1948. Ndreçi Plasari & L. Maltezi, *Marrëdhëniet shqiptaro-jugosllave 1945-1948*, Përmbledhje dokumentesh, Tiranë: “Gjergj Fishta”, 1996, f. 578.

³ AMPJ, viti 1950, dos. 247, f. 1. Ministria e Punëve të Brendshme, Drejtoria e Sigurimit të Shtetit (Dega I). Relacion mbi terrorin dhe persekutimet në Kosovë, Tiranë, 19 tetor 1950. Shih relacionin, “Mbi terrorin shqiptar dhe persekutimet në Kosovë”.

⁴ Arkivi i Ministrisë së Punëve të Brendshme (më tej: AMPB), Drejtoria e Zbulimit Politik, dos. 128, viti 1946, f. 55. Telegram nga Koçi Xoxe dërguar Seksionit të Sigurimit të Shtetit-Kukës (Beqir Ndout), Tiranë, tetor 1946.

⁵ Po aty, f. 57-61. Raport mbi Kosovën, Drejtoria e Sigurimit të Shtetit-Kukës, Kapiteni I, Beqir Ndou, dërguar Koçi Xoxes, 29 nëntor 1946.

premtimeve të bëra gjatë luftës, se “në rast të kundërt do ta luftonte Jugosllavinë”, por në fakt ai mbeti vetëm një slogan shterp.

Në kohën që ndodhnin vrasjet dhe përndjekjet e shqiptarëve të Kosovës, ndërmjet shtetit shqiptar dhe atij jugosllav ishin vendosur marrëdhënie të ngushta dhe miqësore bashkëpunimi. Bedri Pejani pas përfundimit të luftës u arrestua në Shqipëri dhe u ekstradua për Jugosllavi ku u gjykua dhe u dënua e vdiq në spitalin e burgut, më 1946⁶. Mbështetur në radiogramet shkëmbyer ndërmjet zbulimit dhe të ngarkuarit me punën e Zbuluesit në Jugosllavi mbi veprimtarinë e reaksionit në Kosovë, Beqir Ndou i shkruante Koçi Xoxes më 14 korrik 1946, se: “...fytyra ma e njohur politike e reaksionit shqiptarë në Kosmet asht ish-profesori Imer Berisha, i cili rron ilegalisht në krahinat e Drenicës. Elementi i Oznos ju ka futur brenda në njësitin e tij. Shpresohet që të vritet”. Ndërsa më vonë i shkruante: “Në vazhdim të radiogramit t’onë, profesor Imer Berisha u vra...”. Pra, një ndër çështjet e prekura në atë kohë ishte edhe problemi i ndjekjeve dhe arrestimeve të shqiptarëve nga Kosova, për të cilët si dëshmon edhe letra e Rankoviqit, pala shqiptare tregonte vullnetin e duhur për kapjen e tyre.

Në dimrin e vitit 1945 kur në Kosovë vazhdonte lufta për çlirim kombëtar kundër ushtrisë jugosllave, ndërmjet Shqipërisë dhe Jugosllavisë nënshkruheshin edhe traktate si: “Traktati (në fakt projekt, S. S) mbi Aleancën dhe Ndihmën Reciproke midis Shqipërisë dhe Jugosllavisë”, ndërmjet qeverive të dy vendeve, i nënshkruar më 20 shkurt 1945, nga këta përfaqësues të delegacionit shqiptar: Myslym Peza, Omer Nishani, Medar Shtylla dhe Bedri Spahiu, ndërsa, nga pala jugosllave: Josip B. Tito dhe Josif Smodllaka. Traktati në fakt mbeti një draft sepse ai nuk u ratifikua nga parlamentet e të dy vendeve. Traktati kishte më shumë formën e një aleance ushtarake ndërmjet Shqipërisë dhe Jugosllavisë. Vetëm ndonjë nen i tij u kushtojë çështjeve civile dhe ekonomike, por në asnjërin prej tyre nuk flitej për Kosovën si entitet i veçantë brenda

⁶ Marenglen Verli, *Nga Kosova për Kosovën (profile bibliografike)*, Tiranë: “Botimpex”, 2006, f. 153.

Federatës Jugosllave, apo për të ardhmen e saj të përbashkët me Shqipërinë. Kosova trajtohej thjesht si minoritet brenda Jugosllavisë. Në nenin VI të këtij traktati thuhej: “Duke mbajtur përpara syve parimin demokratik, të dy palët kontraktojnë se detyrohen t’u sigurojnë minoriteteve nacionale në vendet e tyre mbrojtje dhe respekt të plotë”⁷. Kjo klauzolë trajton thjesht në parim minoritetet e dy vendeve, duke i barazuar ata, ndërkohë që sllavët e Shqipërisë përbënin një pakicë numerike të papërfillshme. Sipas dokumenteve ruse, traktati i lartpërmendur figuron i nënshkruar nga dy qeveritë së paku që më 9 janar 1945. Ai përmendet në takimin e delegacionit jugosllav të kryesuar nga Hebrangu me Stalinin në Moskë. Koha e publikimit, shkurt 1945, u rekomandua nga Stalini⁸, sepse parashikohej të mbaronte Konferenca e Jaltës.

Partia Komuniste e Shqipërisë, heshti ose bëri fare pak për të kundërshtuar edhe vendimet e Partisë Komuniste Jugosllave për të ardhmen e Kosovës. Fillimisht duhet përmendur faktin se, për Kosovën nuk u diskutua fare në Plenumin e KQ të Helmesit në maj të vitit 1944. Në Plenumin e KQ të PKSH-së, mbajtur në Berat nga 23 deri 27 nëntor 1944, çështja e Kosovës nuk u zu fare në gojë. Po ashtu, Kosovën nuk u diskutua zgjidhje e as nuk u fol për të, as në mbledhjen e Dytë të KANÇ (Këshillit Antifashist Nacionalçlirimtar) e as në ditën e 28 nëntorit, kur Qeveria e Enver Hoxhës, hyri në Tiranë dhe mbajti një fjalim të gjatë para masës⁹. Ndërsa, sa i përket vendimeve të ndërmarra në Mbledhjen e Kuvendit Antifashist Nacionalçlirimtar të Serbisë, (Beograd nga 7 deri më 9 prill të vitit 1945 Serbisë)¹⁰, dhe Kuvendit të Prizrenit (me 8, 9 e 10 korrik 1945),

⁷ AMPJ, viti 1945, dos. B/V-2 (nr. rendor 50), f. 2-4. Traktat mbi Aleancën dhe Ndihmën Reciproke midis Shqipërisë dhe Jugosllavisë, Beograd, 20 shkurt 1945.

⁸ Islam Lauka & Eshref Ymeri, *Shqipëria në dokumentet e arkivave ruse*, Tiranë: “Toena”, 2006. f. 99-101.

⁹ Sabit Syla, *Shteti shqiptar dhe çështja e Kosovës 1939-1981*, Instituti i Historisë, Prishtinë: 2012, f. 73.

¹⁰ AMPJ, viti 1963, dos. 909 (B/VII-2dh), f. 2. Të dhëna për Mbledhjen e Kuvendit Antifashist Nacionalçlirimtar të Serbisë në Beograd, prill 1945.

i cili aprovoi Rezolutën për aneksimin serb të Kosovës¹¹, Komiteti Qendror i PKSH-së, me në krye Enver Hoxhën heshti. Deri me sot, nuk kemi të dhëna që dëshmojnë të kundërtën. Me këtë rast vlen të përmendim se përveç heshtjes së PKSH-së, as Aleatët e Mëdhenj te të cilët kishin shpresuar shqiptarët, nuk reagueshin ndaj aneksimit të dhunshëm të Kosovës në kuadër të Jugosllavisë Federative.

Pas Administrimit ushtarak në Kosovë, e vendimeve të ndërmarra nga organet qeveritare jugosllave për statusin dhe të ardhmen e Kosovës, Enver Hoxha në mbledhjen e Plenumit IV, të Komitetit Qendror të PKSH-së, mbajtur më 17 tetor 1945, do të shprehej: “Partia e jonë e ka shfaqur pikëpamjen e saj karshi Kosovës. Për Partinë kjo nuk është kritike, por me qenë se e ngre opozita ka rëndësi. Cili qëndrimi ynë para popullit? Po ai i me parshmi. Perspektiva e largët është që Kosova do të lidhet me ne. Kosova është shqiptare këtë e dimë edhe ne edhe Jugosllavia. Në rast se opozita do ta ngre këtë çështje, ne do të na duhet që të mbajmë një qëndrim edhe me shkrim, por gjithmonë ky do të jetë qëndrimi i ynë¹². Një qëndrim i tillë i shprehur nënkuptonte, edhe tërheqje të alternativës për shtrim të çështjes kombëtare për kohën, e çështja të mbetej e hapur nën kontekstin kohor. Andaj, edhe në raportin e mbajtur në Plenumin V të KQ-së së PPSH-së, më 21 shkurt 1946 Enver Hoxha porosiste: “Duhet të luftojmë me mish e me shpirt tendencat shoviniste të atyre shqiptarëve që kërkojnë të ngjallin mërinë e vjetër kundër popujve të Jugosllavisë”¹³.

Në Plenumin e Jashtëzakonshëm të KQ-së së PKSH-së, mbajtur më 18-20 dhjetor 1946, Enver Hoxha do të deklaronte: “Disa anëtarë partie duan të filozofojnë se mos thotë populli se ç’bëtë me Kosovën. Në qoftë se një anëtar i partisë e ka të qartë vijën, ai e ka të

¹¹ *Agjencioni Shtetëror i Arkivave të Kosovës* (më tej: ASHAK), Fondi: Komiteti Krahinor i L. K. të Kosovës, viti 1945, kutia 23/A, dokumenti nr. 2352, f. 1-2. Rezolucion i Asamblesë Krahinore të Kosovës e Metohisë.

¹² *Arkivi Qendror Shtetëror i Republikës së Shqipërisë* (më tej: AQSh), Fondi: 14, dos. 2, viti 1945, f. 101. Diskutim i Enver Hoxhës në Plenumin IV, tetor 1945.

¹³ N. Plasari, L. Malltezi, *Marrëdhëniet shqiptaro-jugosllave...*, Raporti i mbajtur nga Enver Hoxha në Plenumin V të KQ-së së PPSH-së, 21 shkurt 1946, f. 27.

qartë edhe çështjen e Kosovës. Jugosllavia demokratike është me e përparuar se ne. Interesi ynë është që ajo të jetë e fortë, se me një Jugosllavi të fortë do të ketë demokraci në Ballkan. A është në interesin tonë të kërkojmë Kosovën, kjo nuk është progresiste. Pra, në këtë situatë, përkundrazi, duhet të bëjmë ç'është e mundur që kosovarët të vëllazërohen me jugosllavët. Asgjë tjetër nuk është aktuale, e nuk është progresiste të kërkojmë Kosovën. Kur ne të kemi arritur në socializëm, që do të thotë kur atje (në Jugosllavi) dhe këtu (në Shqipëri) mbeturinat e kapitalizmit do të kenë ngrënë dru, atëherë, në një situatë të tillë, Kosova do të bashkohet me Republikën Socialiste të Shqipërisë. Kjo është vija, këtë na e mëson marksizmi-leninizmi. Ne këtë do ta shpjegojmë. Ata që nuk e kuptojnë këtë, ne kemi për detyrë t'i luftojmë. Populli i Kosovës i ka të gjitha liritë. Ai ka marrë tokën, kanë shkolla, me jugosllavët jemi miq të mirë, prandaj forca e argumenteve është e madhe”¹⁴.

Udhëheqja shqiptare vetëm pas prishjes së marrëdhënieve shqiptaro-jugosllave (1948) do të ndryshonte qëndrimin karshi zgjidhjes së çështjes së Kosovës. Ripushtimi jugosllav i Kosovës, terrori dhe masakrat e viteve 1944/45/46, ndaj popullsisë shqiptare në Kosovë dhe vise tjera shqiptare do të bëhen objekt shqyrtimi në një serë relacionesh të ndryshme të Ministrisë së Punëve të Brendshme, Jashtme¹⁵, etj. Përveç, relacioneve edhe shtypi shqiptar, kishte shkruajtur për masakrat në masë, ndaj popullit shqiptar¹⁶.

¹⁴ AQSh, Fondi: 14, viti 1946, dos. 4/1, f. 1. Procesverbal i mbledhjes së KQ-së së PKSH-së, 18-20 dhjetor 1946.

¹⁵ AMPJ, viti 1960, dos. 530/2, f. 10. Relacion, Gjendja dhe probleme të popullsisë shqiptare në Jugosllavi, Rako Naço dhe Petro Papi.

¹⁶ “Politika nacional-shoviniste e revizionistëve jugosllavë kundër shqiptarëve të Kosovës, Maqedonisë e Malit të Zi”, *Zëri i Popullit*, 9 shtator 1958, nr. 217 (3118), f. 4.

